

Kalverjökke

door Ton van Reen

Mijn herinneringen aan de oorlog zijn als de beelden in zwart-wit van een oude projector, waarvan de lamp los zit. Bij momenten die indruk op me gemaakt hebben, licht de film van mijn geheugen wat op, maar vele zaken blijven donker. Ik ben geboren in 1941 en daardoor te jong om eigen herinneringen aan de oorlog te hebben. De meeste beelden zijn me in het hoofd gepraat door mijn grootmoeder die bij ons in huis woonde. Over sommige mensen vertelde ze zo vaak dat ik me een voorstelling van hen kon maken, hoewel ik nooit een foto van hen had gezien. Een van hen was Kalverjökke, een Joodse veehandelaar van haar leeftijd die ze kende uit haar jeugd in Gennep. In de jaren voor de oorlog kwam hij wel eens op bezoek, om gezellig over hun beider jonge jaren te kletsen.

Elke dag wanneer ik uit school kwam, moest ik een uurtje met grootmoeder kaarten en dan vertelde ze over vroeger. Omdat de oorlog nog maar pas was afgelopen ging het daar vaak over, in de geuren en kleuren die bij de oorlog hoorden. En veel oorlogsverhalen hoorde ik van de vrouwen uit onze straat die bij mijn moeder op bezoek kwamen. Weduwen, net als zij. Als ze aan de keukentafel thee zaten te drinken, praatten ze vooral over de oorlog en hoe ze hun mannen hadden verloren. Vlak voor de bevrijding werd er door de Duitsers in Noord- en Midden-Limburg een razzia gehouden waarbij veel mannen en jongens waren opgepakt en afgevoerd naar de oorlogsindustrie in Duitsland. Velen van hen zijn niet teruggekomen.

Natuurlijk ken ik de oorlog ook van de wankele zwart-wit beelden van het Polygoon Journaal, die vaak als voorafje in de bioscopen werden getoond. Vooral oorlogsfilms van de geallieerden. De landing in Normandië, de slag om de Ardennen, Operatie Market Garden. De Duitsers die zich terugvochten op de brug van Arnhem, een vergeefse overwinning. Waarom die Duitsers zo dapper waren was een raadsel, vooral omdat ze moeten hebben geweten dat ze de oorlog, ondanks de heroverde brug, verloren hadden. Van een Duitse oud-soldaat die ik ooit heb ontmoet in het Nationaal Oorlogs- en Bevrijdingsmuseum in Overloon, heb ik gehoord dat ze zo roekeloos met hun leven omgingen omdat ze totaal uitgeput waren en het leven moe waren. Ze

hadden geen zin om terug te keren naar hun in rouw gedompelde families en kapot gebombardeerde vaderland. Ze hadden zes miljoen soldaten verloren. Burgerdoden waren er ook een paar miljoen.

Oorlogsfilms van de Duitsers zagen we toen nooit. Die kregen we pas veel later te zien, toen we de Duitsers weer als mensen begonnen te zien en ons realiseerden hoe groot hun leed was geweest. En we begrepen dat heel veel soldaten niet voor de oorlog hadden gekozen. In de jaren vijftig, de jaren van de koude oorlog tegen de Russen, hadden we de Duitsers ook weer hard nodig. Het IJzeren Gordijn liep dwars door Duitsland heen. En toen in Berlijn de muur werd gebouwd, waren we weer helemaal één met de Duitsers in onze strijd tegen de communisten.

Ik heb het altijd vreemd gevonden dat er tijdens de Tweede Wereldoorlog, zelfs in de heftigste strijd, toch gefilmd werd. De filmers en oorlogsverslaggevers moeten ware helden zijn geweest. Ze stonden vooraan in de zwaarste gevechten en hebben hun werk vaak met de dood moeten bekopen. Ze lieten ons de beelden na die ons na afloop van de oorlog vertelden wat er echt was gebeurd. Want tijdens de oorlog wisten we, op enkele uitzonderingen na, er weinig van. Berichten over wat er zich in de wereld afspeelde, waren er nauwelijks. Bij ons in het dorp Helden had slechts een enkeling een krant, en lang niet iedereen had een radio. En die er een had, had hem moeten inleveren. De strijd in de Peel begon feitelijk pas tegen het eind van de oorlog. De berichtgeving over de oorlog kwam pas maanden na de bevrijding op gang. Toen pas begon men te begrijpen welke gruwelen zich hadden afgespeeld. Door de radioverhalen en de beelden van het Polygoon Journaal kwam voor veel mensen op het platteland de angst voor de oorlog pas nadat de oorlog was afgelopen. Zes miljoen Joden vermoord? Een miljoen Roma en Sinti? Zoveel? En waarom? In haar hele leven had mijn grootmoeder maar een paar Joden gekend, en dan vooral Kalverjökke. Nu ze gehoord had op welke gruwelijke manier Jökke was omgekomen, was de oorlog voor haar werkelijkheid geworden. Hoewel wij allemaal de oorlog hadden overleefd, had zij toch iemand verloren.